

Petri Virtasen sanoja lainaten, näemme köyhyyden, mutta emme köyhiä. Mitä tämä minulle tarkoittaa? Noh, se tarkoittaa sitä, että näemme köyhyydessä elävien ihmisten ongelmia, mutta emme näe kokonaisia ihmisiä. Köyhyys voi kertoa joistakin tilanteen tuomista haasteista, mutta köyhä on oikea elävä ihminen, jonka arki ei useinkaan ole ennakoitavaa ja eheää tai hyvinvointia tukevaa.

Hei, olen Ville Venesmäki. Kokemusasiantuntija, bloggari, tutkimusharrastelija, lukio-opiskelija ja perheen isä Lempäälästä. Olen täällä tänään kertomassa näkökulmaani toimeentulotukilain uudistamiseen, ja ajattelin ottaa esiin sellaisen asian, jota en onnistunut löytämään asiaa koskevasta raportista. Lähestyn asiaa kertomalla ensin pari sanaa asiasta yleisesti ja kerron sen jälkeen muutaman havainnollistavan esimerkin.

Aloitan sosiaalityön ja sosiaali-alan erilaisuuksista. Sosiaalityön yliopistollinen koulutus tähtää alan tieteelliseen tutkimukseen pohjautuvan laaja-alaisen tietoperustan ja asiantuntijuuden tuottamiseen. Sosiaalityön ja sosiaali-alan alueet ovat lähekkäisiä, mutta niissä on hieman eroja. Sosiaalipalveluiden tarkoituksena on tarjota tuentarvitsijoille työvoima-apua, neuvontaa ja muita erityisjärjestelyitä arkielämän sujumuuden edistämiseksi. Sosiaali-alan työ on siis asiakastyötä, johon kuuluu palvelua, neuvontaa, ohjausta, hoivaa ja kasvatusta. Työn tarkoituksena on tuottaa turvallisuutta ja ylläpitää arkisia elämänprosesseja sekä korjata sosiaalisia katkeamia.

Sosiaalityö, johon monesti viitattiin saamassani raportissa taas on ongelmanratkaisuprosesseja poikkeuksellisissa elämäntilanteissa. Sosiaalityössä painottuu asiakkaiden tukeminen ja vahvistaminen psykososiaalisen työn avulla sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen ongelmatilanteiden lievittämiseksi, tai oikeuksien huomioonottamiseksi päätöksenteko ja suunnitteluprosesseissa. Sosiaali-ala on siis enemmänkin yleistä palvelutyötä ja sosiaalityö paneutuvaa, intensiivistä palvelua.

Miettiessä sosiaalityön historiaa, sille haluttiin saada vakiintunut tietopohja ja arvostus, jotka lääketiede oli saavuttanut jo aiemmin. Ammattihenkilön tekemä ongelmanmäärittely ja tutkimukseen perustuvat menetelmät ovat lääketieteen puolelta tuttuja sovellutuksia diagnostiikasta ja näyttöön perustuvista hoidoista. Näiden seurauksena kuitenkin yliopistotasoinen sosiaalityö on etäännyttänyt ihmisten arjesta, jonka on katsottu kuuluvan alemmille asteille, jos sinnekään. Mutta mitä tapahtuu, kun tunnetaan ihmisen ongelma, mutta ei ihmistä itseään? Päädytään tekemään ongelmatulkinnan pohjalta oletuksia, jotka eivät aina vastaa tuen tarpeessa olevan henkilön todellista tilannetta.

Mitä siis tapahtuu, kun etäännyttään autettavien ihmisten arjesta ja pyritään auttamaan heitä ongelmatulkintojen ja niistä jalostettujen mallien mukaan? Otan esimerkin omasta kokemuksestani, joskin se on lääketieteen puolelta. Lääkäri tunsu ongelman nimeltä masennus. Olihan hän psykiatri. Kerroin hänelle uniongelmistani. Hän tiesi, että masennus aiheuttaa uniongelmia, ja syy näytti hänestä ehkä ilmeiseltä. Kohdallani päädyttiin hoitamaan masennuksesta johtuvia univaikeuksia unilääkkein. Sain pysyvemmän avun uniongelmiini, kun arkivalmentajani kehotti pyytämään sosiaalitoimesta avustusta uuden sängyn hankkimiseen rikkiinäisen tilalle.

Tällä esimerkillä pyrin havainnollistamaan sitä, että tuntemalla ihmisten ongelmat, muttei ihmisten arkea, päädytään tekemään oletuksia ihmisen yksilöllisestä tilanteesta ongelmatulkinnan johdattamana.

Miten tämä istuu sosiaalityöhön? Esimerkiksi asunnottomuudesta tai toimeentulotuen tarpeesta saatetaan tehdä vastaavanlaisia oletuksia ihmisen tilanteesta. Entäpä sitten, jos toimeentulotuki käsitellään kirjallisesti,

johon sen siirto Kelaan on johtanut? Heille välittyy vielä vähemmän tietoa tilanteesta, ja ollaan sitäkin alttiimpia tekemään ennakko-oletuksia ihmisen yksilöllisestä tilanteesta.

Toimeentulo ei ole erillinen asia ihmisen arjesta. Jatkuva niukkuus tuottaa jo itsessään erilaisia ongelmia niin taloudellisella, inhimillisellä kuin sosiaalisella tasolla. Jos palataan siihen, mihin sosiaalipalveluilla pyritään, niin ihmisen arkielämän sujuvoittamiseen. Jos ei tunneta ihmisen arkea, ei tiedetä mitä pyritään sujuvoittamaan. Jos ajatellaan yliopistotasoista sosiaalityötä, sitä ohjaavat ongelmat ja niiden tulkinnat, eivätkä ihmisen yksilöllinen arki. Jokaisella on paikkansa, mutta tukemalla ihmistä rakentamaan arkeaan eheäksi ja hyvinvointia tukevaksi, voidaan välttyä toimeentulotuen tarpeen pitkittymiseltä, sillä työkin on osa tavanomaista arkea.

Itse näen toimeentulotuen roolin samankaltaisena kuin lääkkeiden, niiden tarkoitus on auttaa pahimman vaiheen yli. Siksi onkin oleellista suunnata katse sinne, mihin lähtökohtaisesti toimeentulotuella pyritään. Pyritäänkö auttamaan ihmistä selviytymään hengissä, vai tukemaan häntä elämässään eteenpäin?

Sosiaalityöllä on työkaluina palvelutarpeenarvio ja asiakassuunnitelma, joissa autettavan äänen kuuluminen on ensisijaisen tärkeää. Kokemani, tietämäni ja näkemäni mukaan näitä käytetään valitettavan heikosti, ja usein järjestelmän eikä ihmisen ehdoilla.

Jos ihminen kokee suunnitelman omakseen, ja näkee sen edistävän hänen yksilöllisiä tavoitteitaan, suunnitelmaan sitoutuminen on parempaa ja suunnitelma tuottaa parempia tuloksia. Suunnitelmaan sitoutumisesta ja sen vaikutuksista tuen tehokkuuteen on kansainvälistä tutkimusta hoitosuunnitelmiin liittyen, mutta sosiaalityöhön nämä pätevät mielestäni yhtä hyvin.

Se, mitä toimeentulotukeen tulisi kytkeä ei ole mielestäni välttämättä yliopistotasoista sosiaalityötä, vaan arjen sujuvuutta edistäviä sosiaalipalveluita. Oleellista niiden järjestämisessä ovat ensinnäkin se, että näillä palveluilla ei tulisi olla valtaa ihmisen elämään. Silloin on paremmat edellytykset luottamuksen rakentamiselle.

Toisekseen merkityksellistä on suunnitelman yksilöllisyys. Jos suunnitelma on ihmisestä itsestään lähtöisin, eikä ammattihenkilön sanelema näkökulma ongelmatulkintaan pohjaten, siihen sitoutuminen on parempaa ja sillä saadaan parempia tuloksia aikaan.

Palvelutarvearvio ja asiakassuunnitelma ovat kirjattu sosiaalihuoltolakiin, ja toimeentulotuen tulisi olla osa asiakassuunnitelmaa, jonka laatimiseen asiakas on itse osallistunut, ja jolla on selkeä tavoite. Asiakassuunnitelman ei pitäisi olla kuvaus järjestettävästä palvelusta, vaan suunnitelma, jolla asiakas pääsisi kiinni tavanomaiseen, eheään ja hyvinvointia tukevaan arkeen. Myöskään suunnitelman seuraamista ei ole syytä unohtaa. Arki ei ole rakentunut silloin kun ihminen on ohjattu johonkin palveluun, vaan vasta silloin, kun hän pärjää itsenäisesti arkensa karikoissa.

Mainitsen vielä lyhyesti sen, että optimaalisessa tilanteessa kokonaisuus ihmisen auttamisesta olisi yhden toimijan käsissä, joka lisää suunnitelmallisuuden tuntua.

Järjestetyn tuen tulisi tuntua ennemmin suunnitelmallisesti järjestetyltä junamatkalta aikatauluineen eikä Linnanmäen kummitusjunalta, jossa ei koskaan tiedä mitä seuraavan mutkan takana odottaa.

Eli yhteenvedona, ihmisen arkielämän tukeminen on asia numero yksi. Toisena tuen suunnitelmallisuus kohti

eheää ja hyvinvointia tukevaa arkea. Kolmanneksi tuen saavutettavuus, eli digiosattomuuden huomioiminen sekä mahdollisimman vähän luukuttamusta.